

МАРИНА МИХАСЬКОВА
(Хмельницький)

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Обґрунтовано авторську методику поетапного формування професійної компетентності майбутнього вчителя музики шляхом використання інтегративних змістових ліній у процесі професійної підготовки.

Ключові слова: фахова компетентність, інтегративні змістові лінії, методика підготовки майбутнього вчителя музики.

В умовах культурного та духовного розвитку України проблема професійної підготовки майбутнього вчителя набуває першорядного значення. Утілення нової концепції освіти, зорієнтованої на оновлення всіх ланок навчання і виховання підростаючого покоління, передбачає теоретичне обґрунтування підготовки висококваліфікованих фахівців, які б відповідали потребам сучасної школи. У цьому зв'язку особливої актуальності набуває проблема формування компетентності майбутнього вчителя, що виступає як комплексна характеристика його особистості й убирає в себе результати навчання, виховання та розвитку в закладах освіти: знання, уміння, креативність, самостійність, особистісні якості, необхідні для виконання професійної діяльності відповідно до суспільних вимог, ціннісних орієнтацій.

У науковій літературі проблема формування компетентності вчителя представлена здебільшого у сфері професійної діяльності (О. Бігич, Н. Кузьміна, А. Маркова, О. Мармаза, О. Овчарук, Р. Рогожнікова, В. Стрельников). Крім того, розглядалися сутність педагогічної діяльності вчителя музики (Л. Арчажнікова, В. Орлов, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Щолокова), особливості виконавської підготовки (Л. Василенко, Л. Гусейнова, В. Крицький, І. Мостова, Г. Ніколаї, О. Щербініна), засвоєння музично-педагогічних знань (Е. Карпова, І. Малашевська, Н. Провозіна), виховання ціннісних орієнтацій (В. Волкова, В. Дряпіка, Н. Свещинська). Однак, питання формування саме фахової компетентності майбутнього педагога-музиканта розглядалось опосередковано, що істотно позначається на якості музично-педагогічної освіти.

У концептуальних засадах базового компоненту дошкільної, початкової, основної та старшої школи визначено змістові лінії, за якими слід розвивати, виховувати і навчати особистість. Формуючи стратегію освітньої діяльності, розробники цього документу визначили необхідний обсяг знань, потрібних дитині для нормального функціонування в суспільстві. Аналіз проблем формування фахової компетентності студентів музично-педагогічних факультетів підвів нас до ідеї впровадження інтегративних змістових ліній «Світ музики» (формування систематизованих знань у галузі музичного мистецтва), «Музика в мені» (формування музичного сприймання, ціннісного ставлення до явищ музичного мистецтва, розуміння краси і неповторності музичних творів, виховання художньо-естетичних ідеалів, смаків), «Я в музиці» (уводить студентів у світ власної музичної діяльності, розвиває потребу в реалізації музичних та творчих здібностей, формує аналітичні й інтерпретаційні вміння майбутнього вчителя, розви-

ває вміння сприймати та виконувати музичний твір), «Я в музично-педагогічній діяльності» (спрямований на розвиток музично-педагогічних умінь студента) у практику викладання у вищій школі, коли зміст фахової підготовки, реалізуючись у конкретних навчальних предметах і зберігаючи специфіку викладання, об'єднується спільними точками перетину.

Якісне наповнення змістової лінії «Світ музики» включало орієнтування в еволюційних процесах мистецтва, здобутках народного, класичного і сучасного музичного мистецтва; пізнання процесів розвитку української та світової музичної культури; життя і творча діяльність видатних композиторів, їх ідейно-естетичні погляди; уявлення про інтонаційно-образну природу музичного мистецтва, стильові особливості музики різних історичних епох; осягнення особливостей музичної мови, спеціальної термінології; засвоєння теоретичних основ технології виконання музичного твору.

Змістова лінія «Музика в мені» готувала до усвідомлення краси і неповторності музичного мистецтва; розвитку музично-естетичних смаків, уявлень, накопичень музичних вражень, почуттів, переживань, рефлексії, музичної пам'яті, мислення особистості, здатності емоційно реагувати на музику, сприймати, оцінювати, інтерпретувати музичні твори; формування осмисленого ставлення до художніх цінностей, створення асоціативних фондів.

У змістову лінію «Я в музиці» входила активізація практично-творчих умінь; вміння аналізувати й інтерпретувати музику, висловлювати своє ставлення до музичних творів; виконувати вокальні, хорові, інструментальні музичні твори, аранжувати.

Якісне наповнення змістової лінії «Я у музично-педагогічній діяльності» включало розвиток музичної культури школярів у процесі занять; інтерес дітей до творів музичного мистецтва; потребу школярів у музичній діяльності; художньо-педагогічне спілкування з дітьми на уроках та прилучення їх до музики; вплив музики на смаки, враження, емоції, уявлення, почуття дітей; планування, організація й проведення навчально-виховної роботи; складання плану розучування дитячого репертуару, ілюстрування його; використання методичних знань на практиці.

На першому та другому курсі домінантою навчальної діяльності була змістова лінія «Світ музики», що розкривала знанневу сторону фахової підготовки. Одночасно, у процесі навчально-практичної діяльності студентів відбувалося формування ціннісних орієнтацій, смаків, почуттів, музично-естетичних вражень, які складають основу змістової лінії «Музика в мені»; здійснювалась практична підготовка, що є основою змістової лінії «Я в музиці». Узаємопроникнення змістових ліній здійснювалось у процесі вивчення музично-теоретичних, диригентсько-хорових та інструментальних дисциплін.

Емоційну природу музичного мистецтва студенти пізнавали на заняттях з історії української та європейської музики, вивчаючи видатні здобутки класичного та сучасного музичного мистецтва і водночас засвоюючи особливості засобів музичної виразності; розвивали художньо-естетичні смаки, музичне сприймання. Основною метою курсів «Історія української музики» та «Історія європейської музики» було формування і розвиток емоційно-ціннісного ставлення до музичного мистецтва; здатності до сприймання, розуміння і переживання музичних образів, художньо-творчої самореалізації і духовного самовдосконалення. У процесі накопичення знань студенти осмислювали виховний потенціал музики і формували власне ставлення до музичних творів. На заняттях з української народної музичної творчості студенти мали змогу осягнути й осмислити красу і неповторність основних видів та жанрів народної музики. Озброюючи студентів теоретичними знаннями з гармонії, ми прагнули виховати в них розуміння гармонії як важливого виражального засобу і фактору формотворення музики. Засвоєння творів

музичного мистецтва, осягнення його емоційної природи здійснювалось у процесі виконавської підготовки.

Музичне сприймання формувалося на заняттях із диригентсько-хорових та інструментальних дисциплін (хорознавство, постановка голосу, хоровий клас, основний музичний інструмент, додатковий музичний інструмент, хорове диригування). При вивченні музичних творів студенти знайомилися з особливостями різних жанрів, з виразними засобами музичної мови, структурою творів, засвоювали фахову термінологію.

Заняття з хорового диригування, хорознавства, постановки голосу, хорового класу виховували у студентів любов до пісенно-хорового мистецтва як невід'ємної частини музичної культури. Отримані знання щодо основних компонентів диригентської техніки, методів вивчення хорових творів, спрямовували діяльність студентів на майбутню роботу з хором, на проведення позакласних заходів у загальноосвітній школі. Обов'язковим компонентом занять з диригентсько-хорових дисциплін було вивчення народних пісень, що добре позначалося на знаннях студентів у галузі національної культури.

На 3-4 курсі особлива увага надавалася змістовим лініям «Музика в мені», «Я в музиці». Цей етап включав період осмислення музичних цінностей, формування системи ціннісних орієнтацій та смаків особистості. Студенти продовжували вивчати музично-теоретичні та виконавські дисципліни, удосконалювали набуті вміння та збагачували емоційно-образний та духовний досвід.

Діяльність студентів була спрямована на систематизацію і збагачення теоретичних знань (змістова лінія «Світ музики»), практичних умінь (змістова лінія «Я в музиці»), отриманих під час попередньої підготовки. Особливістю цього періоду була установка на розвиток самостійності в оволодінні музично-теоретичними знаннями у процесі виконавської і навчально-практичної діяльності. Наприклад, вивчаючи курс «Аналіз музичних творів», студенти засвоювали основні елементи музичної мови, спеціальну термінологію (музичний стиль, жанр, музична інтонація, музична фактура, форма), набували вміння аналізу й інтерпретації музичного твору, уміння виділяти в музичному тексті головне. Студенти продовжували пізнавати процеси розвитку української та світової музичної культури і формувати особистісно-ціннісне ставлення до музичних творів.

При вивченні методики музичного виховання (при тематичному плануванні було використано навчальну програму з методики викладання музики О. Ростовського) особлива увага приділялася засвоєнню загальних основ музичного навчання і виховання школярів, які розкривали особливості музично-педагогічної діяльності. Метою лекційних занять було розкриття способів, прийомів професійної діяльності (змістова лінія «Світ музики»). Практичні заняття забезпечували мотиваційно-ціннісну основу підготовки до практики, формували ціннісне ставлення до методичних знань (змістова лінія «Я в музиці», «Музика в мені») [1].

Самостійна робота студентів спрямовувалася на розуміння виховного впливу музичного мистецтва і його ролі у збагаченні духовного світу дитини. Наприклад, студенти підбирали твори, які найкраще розкривали сутність вірша В. Самійленко «Вечірня пісня», і пояснювали, чому саме ця музика, на їхню думку, відповідає змісту поетичного тексту. Оцінюючи самостійну роботу, студенти аналізували, порівнювали твори мистецтв, полемізували один з одним щодо обраних варіантів. Самостійна робота студентів сприяла формуванню навичок навчально-дослідної роботи, активізувала творчу уяву.

Тематичний розділ «Теоретичні основи музичного навчання і виховання школярів» розкривав сутність музичної етнопедagogіки, структуру музикальності, специ-

фіку музичного сприймання, методику виховання співацьких умінь, розучування пісні, засвоєння музичних знань і вмінь. Провідною на цьому етапі була змістова лінія «Я в музично-педагогічній діяльності», реалізація якої вимагала проведення різноманітних творчо-практичних занять, «педагогічних тренінгів», спрямованих на використання фахових знань і вмінь.

Завдання, у яких провідною домінантою була змістова лінія «Я в музично-педагогічній діяльності», розроблялися з урахуванням засвоєння практичних умінь. Роботу було спрямовано на формування вербальних навичок, відображення емоцій голосом, координації поведінки, міміки під час уроку. У такий спосіб відбувалося осмислення акторського аспекту педагогічної діяльності. Так, наприклад, під час проведення педагогічних тренінгів був використаний прийом тимчасової заміни викладача. Студент ставав на місце вчителя і проводив один із практичних видів діяльності зі своїми сокурсниками. Даний вид роботи допомагав студентам зрозуміти прогалини своєї попередньої підготовки і допомагав усвідомити власне ставлення до майбутньої професійної діяльності. При проведенні педагогічних тренінгів розповідь студентів записувалася на магнітофон із метою виявлення помилок у мові й методичних прорахунків. Наступний аналіз сприяв коригуванню мовних навичок студентів, спрямовував їх увагу на варіативність різних методів спілкування з аудиторією, встановлення емоційного контакту в діалозі.

На практичних заняттях із методики музичного виховання одним із видів роботи було складання плану уроку музики в загальноосвітньому навчальному закладі (тип і зміст уроку обирався студентом). При розробці конспектів уроків музики або окремих його елементів (вступне слово, дитячі ігри, творчі завдання) ураховувався зміст шкільних програм. У процесі наступного аналізу розроблених частин уроку проводилося колективне обговорення найкращих робіт студентів.

Вивчення методики музичного виховання забезпечувало формування фахових знань із музичного виховання, систематизацію інформації щодо специфіки музично-педагогічної діяльності, закладало основи ціннісного ставлення до майбутньої професійної діяльності.

На 5 курсі домінантними лініями підготовки були змістові лінії «Я в музично-педагогічній діяльності» та «Я в музиці», оскільки в навчальний процес упроваджувалася педагогічна практика у школі. Продовжують супроводжувати практичну діяльність студентів змістові лінії «Музика в мені», «Світ музики». Метою був подальший розвиток музично-педагогічної культури студентів. Для цього використовувалися словесні (розповідь, дискусія, бесіда.), наочні (ілюстрування різних творів мистецтв, демонстрація уривків уроків тощо), практичні (вправи, навчальні ігри, «артистичні» замальовки) методи, метод цілеспрямованого педагогічного впливу, проектування практичної діяльності.

Отже, методика поетапного формування фахової компетентності забезпечує цілеспрямоване формування компонентів досліджуваної здатності та поступове підвищення загального рівня фахової компетентності майбутнього вчителя музики. Рівень фахової компетентності майбутнього вчителя музики підвищиться завдяки впровадженню змістових домінантних ліній, які забезпечать міжпредметне узгодження у викладанні навчальних дисциплін і сприятимуть поглибленню знань, збагаченню досвіду практично-творчої діяльності, формуванню ціннісних орієнтацій, підвищенню рівня мотивації навчально-практичної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Михаськова М. А.* Діагностика сформованості фахової компетентності майбутнього вчителя музики як педагогічна проблема / *М. А. Михаськова* // Педагогічний процес : теорія і практика : зб. наук. праць. – Вип.1. – К. : ПП ЕКМО, 2005. – С. 116–123.
2. *Михаськова М. А.* Особливості й проблеми музично-освітньої діяльності студентів музичних факультетів вищих закладів педагогічної освіти / *М. А. Михаськова* // Проблеми педагогіки музичного мистецтва : зб. наук.-метод. ст. / упоряд. *О. Я. Ростовський*. – Ніжин : НДПУ, 2004. – С. 5–9.
3. *Михаськова М. А.* Особливості формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики / *М. А. Михаськова* // 85 років освітнього шляху. Сторінки історії Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 5-6 жовтня 2006 р.). – Хмельницький : Редакційно-видавничий відділ ХГПА, 2006. – С. 254–256.
4. *Михаськова М. А.* Структура професійної компетентності майбутнього вчителя музики / *М. А. Михаськова* // Наукові записки Ніжинського державного університету імені М. Гоголя. – № 1. – Ніжин : НДПУ, 2003. – С. 20–23.
5. *Ростовський О. Я.* Музична педагогіка : навчальні програми, методичні рекомендації та матеріали / *О. Я. Ростовський*. – Ніжин : НДПУ, 2001. – 112 с.

Марина Михаськова

МЕТОДИКА ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ МУЗЫКИ

Представлена авторская методика поэтапного формирования профессиональной компетентности будущего учителя музыки с помощью использования интегративных содержательных линий в процессе профессиональной подготовки.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, интегративные содержательные линии, методика подготовки будущего учителя музыки.

Marina Mihaskova

THE METHOD OF PROFESSIONAL COMPETENCE FORMATION OF THE FUTURE MUSIC TEACHER

The method of the professional competence formation of the future music teacher with the help of integrative contextual ways in the process of professional training usage is in the article considered.

Key words: professional competence, integrative contextual ways, methodics of training of the future teacher of music.

Одержано 5.01.2009 р., рекомендовано до друку 3.04.2009 р.